

SELMA RIZA • Uhuuuet

SELMA RIZA 5 Şubat 1872'de İstanbul'da doğdu. Babası, Şûrâ-yı Devlet ve Meclis-i Âyan üyesi Ali Rıza Bey, annesi Avusturya kökenli Naile Hanım'dır. Özel öğretmenlerden iyi bir eğitim aldı. 1892'de, henüz yirmi yaşındayken, *Uhuvvet* romanını yazmaya başladı ancak sağlığında yayımlatmadı. 1898'de İttihat ve Terakki'nin kurucularından ağabeyi Ahmet Rıza Bey'in yanına Paris'e gitti ve Sorbonne Üniversitesi'nde eğitim gördü. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadın bir üyesi olarak siyasi faaliyetlerde bulundu. Paris'te yayımlanan *Meşveret* ve *Şûrâ-yı Ümmet* gazetelerinde yazılar yazdı. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanıyla İstanbul'a döndü. 1908-1913 yılları arasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin (Kızılay) genel sekreterliğini yürüttü. Müslüman Osmanlı kızlarının eğitimi için 1916'da Kandilli Adile Sultan İnas Mekteb-i Sultanîsi'nin (Kandilli Kız Lisesi) açılmasına öncülük etti. *Hanım-lara Mahsus Gazete* ve *Kadınlar Dünyası* gibi yayın organlarında yazılar yazdı. Kadın hakları, eğitim ve çeşitli sosyal girişimlerde aktif rol aldı. 5 Ekim 1931'de İstanbul'da vefat etti.

İletişim Yayınları 3651 • İletişim Klasikleri 188

ISBN-13: 978-975-05-3937-4

© 2025 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2025, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Emre Bayın

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Küçüksu (Göksu) Deresi'ne dair
bir kartpostal, 19. yüzyıl

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Celal Galip

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SELMA RIZA

Uhuvvet

OSMANLICA ASLINDAN
NOTLARLA YAYINA HAZIRLAYAN VE SUNUŞ
Nebahat Yusoglu

NOTLAR VE ÖNSÖZ
Fatih Altuğ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

SELMA RIZA VE UHUVVET ROMANI /

NEBAHAT YUSOĞLU.....7

ÖNSÖZ

UHUVVET'İN VÜCUT BULMASI /

FATİH ALTUĞ.....13

Uhuvvet

Birinci Kitap.....23

İkinci Kitap.....211

Ek.....399

(اخوت)

(۱)

سلطان محمد کبی خلقة نازک بر پادشاهان دور سلطنتی
استانداران کبیری غصه‌ده هئوز قورقلینی بر زمانه نهادن ایلوی .
زنجی تعلیمات علمی آتالده ' هکیمه زلفی آرزوی اوباقده ' (هئوز دولته بیرون
بیرون ' فایده نیشکده ' بو ساره - وئوک غایت علمی اوسج - برمه نیش
هئوزی پیرا اولده باشلوشی .
بو زلفی معارفده زیاده صفا و عظمتده کورلی ، سیرر منورده
بورلده فنکار سلیخی کونک قاییدلده نیشخده ، بوغازچی کوشکلده مویق
دیگرلرک ' چنکی سیرایدک عشق و ذوق و صفاده خوشلاردی .
پادشاهان مظهر سلطنتی اولار بر شیه انهرهک زانای دکلر مویق براسلملار
اولر یغورده بو مساعده بی آرزوینده پاک موافقه بولار اکاب دولت ایتوکلر قدر
افراط و سحرده قویولرید .
قییم مایه سی اناسفه دینج ، نایم آتاده بیج بر مناسبت خصوصیه و منسوب
اولدین ایلده مویق نیش بر پولیشی « معاونت » فطینیه دولرک بر شیت
عظاوانه ایلده استانلر کلمه انگلیز ' فرانس اردولرینک نکلر اهلان
فارسیردقدی زنجی مناسبت اهلای اسیمده ناک نظری غریک پارلین طوزی
چکدرک اوروپا خالای کینج انشازیمده و کینج سرح غایت عامیه مظهر

Halka yaranmak, namımı teşhir etmek maksadıyla
değil, ihvanıma¹ bir yadigâr olmak üzere yazılmıştır.

*Makrıköyü*²

fi 15 Nisan 1308 / 27 Nisan 1892 Pazartesi -

*8 Bahar-ı Sani 1270*³

*SELMA*⁴

1 Candan dostlar, samimi arkadaşlar.

2 Bakırköy.

3 Burada verilen ilk tarih rumi, ikinci miladi, üçüncüsü şemsi hicri takvimle belirtilmiştir. Şemsi hicri takvimde yıla, hicretin tarihi olan 622 eklenerek miladi yıl bulunur.

4 Bu ifadelerin üstünde “Uhuvvet: Birinci ve İkinci Kitap” notu yer almaktadır. İfadenin ardından da Selma Rıza 27 Nisan 1897’de, Bakırköy’de şu notu düşmüştür: “Bu defterlerin muhteviyatını [içerdiklerini] tashiî ve tebyiz ettim [temize çekip düzelttim]. Ancak asıllarının zayı[kayıp] olmaması için muhafazalarını elzem [gerekli] görürüm.”

Birinci Kitap

[2] Sultan Mecid gibi hilkaten¹ nazik bir padişahın devr-i saltanatı² İstanbul'un yeniçeri gaspından henüz kurtulduğu bir zamana tesadüf eylemişti. Zincir-i taassubun³ hükmü azalmaya, herkeste terakki⁴ arzusu uyanmaya, bu sayede –velev ki gayet sathi⁵ olsun– bir medeniyet hevesi peyda olmaya başlamıştı.

Bu terakki maarıftan ziyade sefa ve huzuzatta⁶ görüldü: Serir-i hilafette⁷ bulunan Hünkâr, sarayını güzel kadınlarla tezyinden,⁸ Boğaziçi köşklerinde musiki dinleyerek, çengi seyrederek işret⁹ ve zevk ü sefadan hoşlanırdı.

Padişahın mazhar-ı rağbeti olan¹⁰ bir şeye inhimak¹¹ zaten vükelaya¹² mahsus bir istidat¹³ olduğundan bu müsaadeyi ar-

1 Yaratılışça.

2 Abdülmecid 1839-1861 tarihleri arasında saltanat sürmüştür.

3 Bağlılık, bağınazlık zinciri.

4 İlerleme, gelişme.

5 Yüzeysel.

6 Hazlar, zevkler.

7 Hilafet tahtı.

8 Süsleme.

9 İçki içme

10 Arzusuna erişen (Padişahın arzusuna erişen kimse).

11 Bir şeyin üzerine gayretle düşme, fazla düşkünlük.

12 Bakanlar, vekiller.

13 Yatkınlık.

zularına pek muvafık bulan ekâbir-i devlet¹ istedikleri kadar ifrata² koyuldular.

Kırım Muharebesi³ esnasında dince, milletçe arada hiçbir münasebet-i hususiye ve maneviye⁴ olmadığı halde mahza⁵ gizli bir politikayı “muavenet”⁶ maksadına dökerek bir gayret-i cengaverane⁷ ile İstanbul’a gelen İngiliz, Fransız ordularının Türkiye havasına karıştırdıkları rahiya-ı medeniyet⁸ ahal-i İslamiye’nin nazarını Garb’ın parıltısına doğru çekerek Avrupa âdâtı⁹ gittikçe intişar¹⁰ etmiş ve bütün bütün rağbet-i ammeye¹¹ mazhar [3] olmuştu.

Efkâr-ı umumiye¹² değişerek zulm ve istibdat¹³ zamanları –Sultan Mahmud’un saye-i gayretinde lağvedilen–¹⁴ yenicileriyle beraber mahvolmuş zannolunurdu.

Bir ...¹⁵ tahsili için ömrünü medreselerde geçiren softalar azalmaya, halk evladını yeni açılan mekatibe¹⁶ sevk ve idhale¹⁷ ve ulum ve fûnuna¹⁸ elsine-i garbiyenin¹⁹ lüzumu hissolunarak Fransızca tedrisine²⁰ başlandığı bir zamandaydı ki kadınlar da İslamiyet’in değil, ancak Türk âdâtının²¹ rehğüzâ-

1 Devlet büyükleri.

2 Aşırı gitme, ölçüyü aşma.

3 Kırım Savaşı 4 Ekim 1853-30 Mart 1856 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

4 Özel ve manevi ilişki.

5 Sırf.

6 Yardım.

7 Savaş amacı.

8 Medeniyet kokusu.

9 Âdetler.

10 Yayılma.

11 Halkın ilgisi; umumun, herkesin teveccühü.

12 Bir memleket halkının bir mesele üzerindeki kanaat ve düşüncesi, kamuoyu.

13 Zora ve baskıya dayanan yönetim şekli, diktatörlük.

14 Ortadan kaldırma.

15 Metnin orijinalinde de bu şekilde bırakılmıştır.

16 Mektepler, okullar.

17 Sokma.

18 Bilim ve fenler.

19 Batı dilleri, lisanları.

20 Öğretim.

21 Âdetler.

rına¹ girdiği beliye-i esaret² zincirini kımıldatıp doğrularak mevzun,³ mahcup simalı, zayıf beyinli başları –omuzlarına doğru– hamisiz⁴ kalmış yetimler, ziyasız⁵ kalmış çiçekler gibi bugün olduğu halde âlem-i medeniyete hatve-endaz⁶ oldular.

İstanbul'un bu şaşaalı devrinde Boğaziçi şehrin en latif bir merkezi olmak hasebiyle kibarların da mahall-i ikameti,⁷ herkesin de intihab-gerdesi⁸ olduğundan yaz mevsimlerinde yalılar serapa⁹ perdeli ve canlı gibi pürnur¹⁰ görünür, en hoş ve en mümtaz¹¹ mesireler de orada bulunurdu.

Bu âlemin en parlak bir mevkiinde arkası büyük bir koruya muttasıl,¹² iki tarafı muntazam bahçelerle müzeyyen,¹³ sık kafesli, gayet vâsi¹⁴ bir yalı mevcuttu ki zamanın âdeti hilafına¹⁵ olarak boyasının eflatuni olması bütün bütün nazar-ı dikkati celp ederdi.¹⁶ Kapılarında duran korucu, kavas¹⁷ nevinden hademeler, iskele taşlıklarında kimi elindeki zarif bastonu, kimi sedef tesbihi ile eğlenerek denizi seyreden haremağaları, iskeleye birer kanca [4] ile tutturulmuş, sırmalı ihramlarının¹⁸

1 Geçilen yol.

2 Esaret belası.

3 Biçimli.

4 Koruyucu.

5 Işık.

6 Adım atma.

7 Yaşam yeri.

8 Seçtiği yer.

9 Baştan ayağa.

10 Çok nurlu, çok aydınlık.

11 Seçkin.

12 Bitişik.

13 Süslü.

14 Geniş.

15 Aykırı.

16 Çekmek, çağırma.

17 Emir çavuşu, silahlı koruma.

18 Kadınların dışarıda ferace üzerine aldıkları, genellikle ipek veya yünden dokunmuş, çizgili veya desenli, sırma işlemeli olabilen bir tür üst şalı veya dokuma örtü.

ucunu denize kadar sarkıtmış ya misafirlerin azimetine¹ veya haremnden birinin teşrifine² hazır, muntazır³ duran ikişer üçer çifte kayıklar, görene dairenin azamet ve saltanatını yalının vüsatinden⁴ ziyade anlatırdı.

Bu yalı Mürşit ve Adil tesmiye⁵ olunur iki biradere pederlerinden irsen⁶ intikal etmişti. Bunlar her ne kadar büyük bir aileye mensuptuysalar da –Türklerde âdet olduğu veçhile– pederlerinin lakabını taşımak hatırlarına gelmezdi. Bununla beraber nâs beyninde⁷ pek çok Mürşit, pek çok Adil Beyler bulunacağından halk, bunları kolayca tefrik⁸ ve teşhis⁹ için “Merzukizade”liği üzerlerinden kaldırmazdı.

Bu iki birader her ne kadar bir pederden, bir valideden dünyaya gelmiş, bir yerde büyümüş, bir terbiye görmüşseler de şekil ve sima, ahlâk, tabiat ve efkârca tamamıyla birbirinin zıddı ve aksi olarak yaratılmışlardı.

Mürşit ne kadar şen, serbest, sohbeti ve herkesle ülfet¹⁰ ve ünsiyeti¹¹ çok görünürse de malumatsızlığı taassubundan ziyade, şenliği ekseri işret tesirinden, kimseyi cidden sevmeyen, tünd-mizaç¹² bir hopyaydı.

Adil her ne kadar azametli, vakarlı görünür, az kişiyle ünsiyet eder, az söyler, az güler, çoğu zamanını ciddi meşguliyetle geçirirdiyse de tab'an¹³ gayet halim¹⁴ ve mütevazi olduğu gibi ünsiyet ettikleriyle dostane görüşür, söylediği sözler gayet tat-

1 Gitme, gidiş, yola çıkma.

2 Bir yerden bir yere gelme, gitme, bir yeri şerefendirme.

3 Bekleme, gözleme.

4 Genişlik.

5 Adlandırma.

6 Miras yoluyla.

7 Halk arasında.

8 Ayırma.

9 Kim veya ne olduğunu anlama, tanıma.

10 Ahbaplık etme.

11 Yakınlık, ahbaplık.

12 Sert huylu, huysuz.

13 Yaratılış, karakter.

14 Yumuşak huylu, uysal